

ÁRMANN JAKOBSSON

UM UPPRUNA MORKINSKINNU

Drög að rannsóknarsögu

With the sources at our disposal the question
as to the genesis of the Morkinskinna is insoluble.
Jón Helgason 1934:14

Det skulde vera forvitnelegt um einkvan vilde taka seg fyre
å skriva ein monografi um Morkinskinna. Ei slik bok laut gjera
ein omfattande freistnad på å klårleggja framvokstren åt Morkin-
skinna-samlingi og heile den litterære stoda åt Morkinskinna.

Gustav Indrebø 1939:62

1.

NÚ ERU SEX ÁRATUGIR liðnir frá því að Gustav Indrebø setti fram þá ósk að tekið yrði til við frekari rannsóknir á uppruna Morkinskinnu. Ekki verður sagt að fræðimenn hafi tekið áskorun hans, rit af því tagi sem Indrebø hafði í huga er ekkert til. Óhjákvæmilega vaknar sá grunur að heldur svartsýnislegt stöðumat Jóns Helgasonar hafi ræst: Að uppruni Morkinskinnu sé óleysanleg gáta. Hér verður sú gáta ekki leyst en gerð grein fyrir þeim sjónarmiðum um uppruna Morkinskinnu sem sett hafa verið fram hingað til og þeim vandamálum sem komið hafa í dagsljósið.

Hér verður fylgt þeirri hefð að nota orðið Morkinskinna um konungasagnaritið á handritinu sem svo hefur verið kallað. Árið 1662 sendi Brynjólfur Sveinsson byskup í Skálholti (1605–1675) handritið Friðriki 3. Danakonungi (1609–1670) með Þormóði Torfasyni (1636–1719). Þormóður gaf handritinu nafnið sem hefur þótt gefa neikvæðari hugmynd um útlit þess en efni stóð til. Það hefur síðan verið í Konungsbókhöfðu í Kaupmannahöfn og skráð þar sem GKS 1009 fol. Menn hafa verið á einu máli um að handritið sé íslenskt og ritað um 1275–1280 af tveimur mönnum. Það hafi upphaflega verið 53 blöð en af þeim hafi 16 glatast þannig að eyður í handritinu þarf að fylla með hliðsjón af öðrum textum og er ekki hægt í öllum tilvikum.

Um handritið hefur ekki staðið styrr en textinn á því dróst óhjákvæmilega inn í umræðu um þróun norrænnar konungasagnaritunar. Hún stóð hæst á ár-

unum 1873–1936 þegar konungasögur voru eitt blómlegast svið rannsókna í íslenskum fræðum.

2.

Frumkvöðullinn í Morkinskinnurannsóknum var Norðmaðurinn Carl Richard Unger (1817–1897) sem gaf handritið út árið 1867. Um svipað leyti gaf hann út Flateyjarbók ásamt Guðbrandi Vigfússyni og vakti athygli á venslum textans í Morkinskinnu og sögu Magnúsar góða og Haralds harðráða í yngri hluta Flateyjarbókar. Unger (1868:xvii) skýrði þau þannig að texti Flateyjarbókar væri runninn frá handriti sem geymdi aðra gerð Morkinskinnutextans. Meiri munur væri á textunum en svo að Flateyjarbókartextinn gæti verið runninn beint frá Morkinskinnu.

Skömmu síðar setti Gustav Storm (1845–1903) fram niðurstöður um Morkinskinnu sem sumar standa enn óhaggaðar í tímamótariti um sagnaritun Snorra Sturlusonar. Storm gerði þannig ráð fyrir að Morkinskinna væri upphaflega frá árunum 1217 til 1222 og hefði sagt sögu Noregskonunga frá 1030 til 1177. Um þetta hefur ekki verið deilt að ráði. Storm taldi að Morkinskinna væri yngri en Ágrip af Noregskonungasögum og sækti til þess. Aftur á móti væri hún eldri en Heimskringla Snorra Sturlusonar og notuð þar sem heimild. Í umfjöllun sinni um Morkinskinnu gerði Storm jafnan ráð fyrir að sagan á handritinu væri hin upphaflega gerð sem nýtt væri í Fagurskinnu og Heimskringlu. Hann taldi því að öllu efni sem væri í Morkinskinnu en ekki í hinum sögunum hefði verið markvisst sleppt af höfundum þeirra (Storm 1873:28–31, 43–48 og 172–200).

Storm gaf Morkinskinnu ekki háa einkunn, taldi hana fulla af mótsögnum og höfund gagnrýnislausan (1873:31). Auk þess væru í henni þættir sem ryfu heildarsvipinn (1873:97–98):

Morkinskinna har som nævnt den Egenhed at optage en hel Del Sagn om (især) Islændinger, som under sit Ophold i Norege kom i større eller mindre Forbindelse med Kongerne. Derved fremtræder vistnok som ofte karakteriske Træk hos Kongerne, men Sagaerne opfyldes derved med mangeartet Stof, og Opmærksomheden drages som oftest bort fra Hovedpersonen i Sagaen. Forf. af Fagrskinna har betragtet dette som en Afvei og er gaaet til den modsatte Yderlighed at udelade alle Begivenheder, hvori Islændinger spille nogen væsentlig Rolle, eller hvori Kongen synker i Interesse ved Siden af ringere Personer. Snorri har af begge Yderligheder fremdraget en kunstnerisk Theori,

som han udfører i hver enkelt Del af sit Værk: Sagaens Hovedperson bør altid have Hovedinteressen, og de til Begivenhedernes Udvikling nødvendige Bipersoner, hans Modstandere saavel som hans Venner, bør skildres saaledes, at de danner en Ramme om ham uden dog at drage Interessen fra ham.

Gildismatið í þessari greiningu er dæmigert fyrir sinn tíma, ritverk Snorra Sturlusonar eru notuð sem mælikvarði á hið rétta eðli konungasagna. Aðrar varðveittar konungasögur eru ekki metnar á eigin forsendum heldur er þar miðað við hugmynd fræðimannsins um hvað sé kjarni konungasagnarits og hvað eigi þar síður heima. Sú hugmynd er raunar aldrei skýrð en hnitast greinilega um það mat að sagnfræðirit sé atburðasaga þar sem fjallað er um þá viðburði sem hæst bar á ævi konungs. Annað efni á þar ekki heima (sbr. Ármann Jakobsson væntanleg). Að öðru leyti nær Storm að lýsa einkennum þessara þriggja rita allvel. En rannsóknir hans — og flestar rannsóknir á konungasögum síðan — snúast um Snorra Sturluson og Heimskringlu og aðrar sögur eru einkum áhugaverðar sem samanburðarefni, dæmi um sagnaritun á lægra stigi til að sýna snilld Snorra. Rit á borð við Morkinskinna væru frávík frá hinu sönnu gildum í sagnaritun.

Nokkrum áratugum síðar setur Finnur Jónsson (1858–1934) fram sjónarmið sín um Morkinskinnu í bókmenntasögu sinni. Hann tekur undir sumar niðurstöður Storms en í máli hans kemur fram að hann gerir ráð fyrir tveimur Morkinskinnum: sögunni á handritinu og þeirri sem hann kallar „originalsagaen“ og er sú síðarnefnda laus við margt af efninu í þeirri sögu sem er í handritinu. Þar á meðal nefnir hann þætti um Íslendinga sem Storm hafði bent á að ryfu heildarsvipinn í sögunni. Finnur telur að þættirnir séu gamlir í hettunni: „þættir har eksisteret fra gammel tid som selvstændige små sagaer, og ... er optagne i Mork.-sagaerne og da noget ændrede og afpassade“ (1901: 627). Meðal annars efnis sem hann telur innskot í „frumsöguna“ eru vísur í Morkinskinnu, hinar mörgu ræður sem þar eru og margs konar smáfrásagnir sem eru listræn heild, ekki aðeins þættir um Íslendinga heldur einnig aðrar frásagnir sem honum þóttu ekki heyra til meginþræði sögunnar, til að mynda hin svokallaða Þingasaga, frásögn af deilum konunganna Eysteins og Sigurðar Magnússona.

Aðferð Finns við að finna innskotin er að leita að mótsögnum og klaufaskap í frásögninni. Hann á ekki í vandræðum með það enda lýsir hann Morkinskinnu þannig (1901:630):

Mork. er således et alt andet end kunstnerisk harmonisk sammenstøbningsværk; de oprindelige, til grund liggende sagaer var de ægte jævne og vistnok i det hele velordnede enkeltsagaer uden episoder.

Finnur telur Morkinskinnu ekki eitt verk eins og Storm heldur safn sagna sem hafi verið steipt saman og skotið inn óþörfu efni. Það felur í sér annað þróunarferli konungasagna en Storm gerði ráð fyrir. Finnur telur að sögurnar í Morkinskinnu hafi verið klassískar sögur einstakra konunga (Magnúsarsaga góða, Haraldssaga harðráða, Ólafssaga kyrra o.s.frv.) sem hafi verið spilt af safnara sem skaut inn í frásögnina efni sem dró úr listrænni heild hennar. Óljóst er aftur á móti á hvaða stigi „innskotin“ hafi slæðst inn, í samsetningu eða eftir.

Þannig standa mál hjá Finni árið 1901. Útgáfu hans á Morkinskinnu frá árunum 1928–1932 fylgir ítarlegri greinargerð fyrir sjónarmiðum hans. Þá eru enda komnar fram nýjar og mikilvægar hugmyndir um eðli Morkinskinnu sem þurfti að taka tillit til.

3.

Í norrænum konungasagnarannsóknum urðu reglulega þau tíðindi að fram komu stórvirki sem voru fyrstu verk manna á þrítugsaldri og drógu dilk á eftir sér. Það átti við um rit Storms um Snorra, Sigurðar Nordals (1886–1974) um Ólafssögu helga og árið 1917 kom út bókinn Fagurskinna eftir Gustav Indrebø (1889–1942).

Að öðrum ólöstuðum þarf ekki að velkjast í vafa um að Indrebø hefur haft mest áhrif á viðhorf fræðimanna til Morkinskinnu þessa öld. Kann að virðast mótsagnakennt að þau rit sem hafa haft mest áhrif í Morkinskinnurannsóknum snúast um aðrar sögur. Rétt eins og Storm fjallaði um Heimskringlu var Indrebø að rannsaka Fagurskinnu. Það hafa verið örlög Morkinskinnu að vera dregin inn í rannsóknir á öðrum sagnaritum og kann að hafa haft áhrif á niðurstöður manna.

Meginmarkmið Indrebø var að bera saman Morkinskinnu og Fagurskinnu og komast að óbyggjandi niðurstöðum um samband þeirra, þ.e. hvor þægi frá hvorri. Þar með væri og rennt styrkari stöðum undir ríkjandi hugmyndir um aldur þeirra. Indrebø (1917:14) hafnaði þeirri hugmynd Finns Jónssonar að líkindi textanna mætti skýra með því að notaðar hefðu verið sömu heimildir, þær sögur einstakra konunga sem Finnur taldi stofn Morkinskinnu:

Laag berre ei rekkje sams kjeldor til grunn, var det lite trulegt at samsvaret kunde verta so gjennomgaaande, og at dei tvo sogeverki kunde fylgjast so vidt ordrett som dei gjer. Serleg er det urimelegt at dei skulde samstava so nøgje i skøytane millom dei ymse kongesogone. Specialsogone har, um dei har funnest, visseleg havt si avrunding, t.d.

til innleiðing ei ættetavle over tidlegare kongar eller ei stutt utsyn over deira liv. Forfattarar som skulde ordna dei inn som leder i ei rekkje, har maatt vøla noko paa fyrsten (og slutten) av dei naar dei skulde skøyta dei i hop. No høver det so at Fgsk. og Mork. fylgjer einannan ovleg vel og i stor mun ordrett i overgangane fraa den eine kongesoga til hi. Det er ikkje naturlegt at det skal koma av at dei kvar for seg har stelt paa dei same fyrelagi. Anten har Fgsk. brukt eit samlingsverk av Mork. sitt slag eller umvendt.

Niðurstaða Indrebøs er að Morkinskinna hljóti að vera eldri en Fagurskinna. Meginrök hans fyrir því eru að í Morkinskinnu sé greinilega stefnt að því að safna á einn stað sem mestum fróðleik. Í Fagurskinnu sé getið færri staðreynda en þó sumra sem ólíklegt væri að Morkinskinnuhöfundur hefði látið eiga sig að geta. Þetta telur hann sýna að í Fagurskinnu sé stuðst við Morkinskinnu en ekki öfugt.

Samkvæmt Indrebø var sú Morkinskinna sem notuð var af Fagurskinnuhöfundi ekki sú sama og í GKS 1009 fol. Um tvær Morkinskinnur væri að ræða, Frum-Morkinskinnu og þá í handritinu. Um Frum-Morkinskinnu segir Indrebø (1917:19):

Denne eldre, opphavlegare tilemningi kann vi kalla den eldste Mork. Ho har skilt seg fraa den kjende Mork. paa fylgjande punkt:

1. Teksten, sjølv ordvalet har vore noko annleis.
2. Ho har vanta
 - a) alle laan fra Ágr;
 - b) den eine versjonen om koss Harald Hardraade kom til Noreg ?
 - c) nokre tættar utan vers ?
 - d) ymis direkte tale (og samtalar).

Rök Indrebøs fyrir því að Fagurskinna hafi staðið nær orðalagi Frum-Morkinskinnu en hin varðveitta gerð Morkinskinnu eru einkum þau að víða er munur á orðalagi Fagurskinnu og Morkinskinnu í textabótum sem þó eru augljóslega tengdir. Honum þykir ólíklegra að Fagurskinnuhöfundur hafi hnikað orðalagi til en sá (eða þeir) sem bar ábyrgð á yngri gerð Morkinskinnu. Í Morkinskinnu séu auk þess „lán“ úr Ágripi sem séu „merkeleg konsekvent“ ekki í Fagurskinnu. Þó að Indrebø telji að Fagurskinnuhöfundur hafi þekkt Ágrip hefði hann þurft að bera textana býsna vel saman til að þessara kafla sæist ekki staður. Þess vegna hljóti þau að vera innskot (1917:22–31 og 34–43), eins og Sigurður Nordal hafði raunar bent á áður

(1914:39–40) og Indrebø gerði rækilegar grein fyrir síðar (1922:24–43 o.v.).

Í þriðja lagi eru í Morkinskinnu tvær gerðir frásagna um komu Haralds harðráða til Noregs sem Indrebø þóttu mótsagnakenndar og því taldi hann að aðeins önnur hefði verið í Frum-Morkinskinnu. Í fjórða lagi taldi hann að þar hafi ekki verið þær frásagnir sem sumar eru kallaðar þættir. Rökin fyrir því voru að í Morkinskinnu væri sagt um frásögn af skiptum Sveins Úlfssonar og kerlingar einnar (sem einnig er í Fagurskinnu) að hún sé „gamans frasa/gn oc eigi sa/guligt einscostar“ (*Morkinskinna* 1932:215). Í fimmta lagi telur Indrebø að í Frum-Morkinskinnu gæti ekki sömu hneigðar til beinnar ræðu og í hinni varðveittu gerð. Þar telur hann að Fagurskinna standi nær Frum-Morkinskinnu en textinn í Morkinskinnuhandritinu.

Greinargerð Indrebøs fyrir þessu öllu er fremur stutt þó að hún hafi haft ómæld áhrif. Hann eyðir mestu rými í að gera grein fyrir textabútunum sem hann telur innskot úr Ágripi í hinni varðveittu gerð Morkinskinnu. Hann fylgir Finni Jónssyni í að gera ráð fyrir að „frumsagan“ sé að mestu laus við mótsagnir og óþarft efni á borð við „lánin“ frá Ágripi og þættina. Það er þvert á mat Storms sem taldi að Heimskringla yrði til úr deiglu hinnar margorðu Morkinskinnu og hinnar fáorðu Fagurskinnu.¹ Finnur hafði ekki gert jafn skýra grein fyrir því og Indrebø hvað hann taldi upprunalegt í sögunni og hvað íauka síðari tíma. Það virtist þó vera nokkurn veginn hið sama, til að mynda þættirnir og allt sem honum virðist mótsagnakennt. Munurinn er að Indrebø gerði ráð fyrir höfundarverki, „Frum-Morkinskinnu“, riti sem stæði nær hinni varðveittu Fagurskinnu en hinni varðveittu Morkinskinnu. Finnur hafði lagt áherslu á að Morkinskinna væri safn sagna og virtist ætla safnaranum að hafa skotið inn því efni sem þeim Indrebø þótti óþarft og valda mótsögnum. Að mati Finns átti Morkinskinna sér ekki höfund („forfatter“), aðeins ritstjóra („bearbejder“). Slíkur ritstjóri var þá klaufi sem ekki samræmdi frásögn sína nógu vel svo að hún varð mótsagnakennd. Og þeir Indrebø eru sammála um að það sé ekki einkenni höfunda.

4.

Áratugirnir tveir eftir að Indrebø setti fram hugmyndir sínar urðu þeir fjörugustu í sögu Morkinskinnurannsókna fram á þennan dag. Eivind Kvalén reið á vaðið með harða gagnrýni á hugmyndir Indrebøs. Honum þótti þeir Finnur

¹ Síðar gerði Storm raunar ráð fyrir að ýmsu efni hefði verið skotið inn í Morkinskinnu eftir að Heimskringla var orðin til (*Sigurd Ranessöns Proces* 1877:55–60).

ganga æði langt í að gera ráð fyrir innskotum í Morkinskinnu og spurði (1925a:287):

Ein vert freista til á spyrje Finnur Jónsson og Indrebø: Finst det noko i Mork. som ikkje er interpolera? Ei bok av berre interpolasjonar — er det teoretisk mogelegt?

Þetta er gild spurning og í framhaldi af því setur Kvalén fram eigin gagnhugmyndir sem snúast einkum um að Ágripshöfundur sækir til Morkinskinnu en ekki öfugt. Rök Kvaléns fyrir því eru sams konar og rök Indrebøs og Finns, „villur“ og klaufaskapur sýna hvort ritið er yngra. Munurinn er að Kvalén fjallar ítarlegar um staðfræði og örnefni enda samdi hann um svipað leyti bók um Morkinskinnu þar sem hann beindi einkum sjónum að landafræðikunnáttu höfundar (Kvalén 1925b).

Því fór víðs fjarri að hugmyndir Kvaléns hlytu brautargengi enda er framsetning hans iðulega loðin og óljóst hvert hann er að fara. Rök hans fyrir að Ágripshöfundur sækir til Morkinskinnu eru síst betri en rök Indrebøs fyrir hinu gagnstæða. Það fór enda svo að gagnrýni hans var tekið af nokkru fálæti. Bjarni Aðalbjarnarson tók að sér að svara honum um áratug síðar en lauk umfjöllun sinni með þessum orðum (1937:150):

Jeg vil ikke drøfte ytterlige Kvaléns argumenter for hans teori om forholdet mellem Msk. og Ágrip; det skal da også mere enn menneskelig tålmodighet til det.

Indrebø lét aftur á móti gagnrýnina ekkert á sig fá. Árið 1928 afgreiðir hann Kvalén í neðanmálgrein: „Eivind Kvaalen hev freista aa prova det motsette ... Eg kann ikkje finna at det hev lukkast“ (Indrebø 1928:179 nmgr. 1). Markmið hans með þeirri grein, afmælisgjöf til Finns Jónssonar, var raunar ekki að fjalla nánar um Ágrip og Morkinskinnu heldur víkja að sambandi þátta og „meginsögu“ Morkinskinnu og rökstyðja að þættirnir væru innskot. Höfuðkenning hans er að mynd Haralds harðráða sé með ólíkum hætti í þáttunum og „meginsögunni“ (1928:177):

Um ein vilde bruka roman-maal og setja det paa egg, kunde ein segja at i den sammanhangande saga er Harald helt (jamsides Magnus); i mannjamingstættene — tekne under eitt —, vert han illmenne (»skurk«).

Þetta telur hann dæmi um „sjölvmotsegjingar“ í Morkinskinnu og sönnun fyr-

ir því að þættirnir séu innskot afritara.² Indrebø tekur fram að hann telji Frum-Morkinskinnu ágætt verk (1928:179): „Morkinskinna-meisteren — original-forfattaren — hev vore ein störr forfattar enn han jamleg fær ære for.“ Að því meistaraverki megi komast með því að hreinsa burt það sem afritarar hafi aukið við og viðbæturnar þekkist á því að þær skapi mótsagnir, t.d. í mannlýsingu Haralds harðráða.

Árin 1928–1932 kom út ný útgáfa Finns Jónssonar á Morkinskinnu þar sem hann gekk lengra en Unger hafði gert í að nota yngri hluta Flat-eyjarbókar til þess að fylla í eyður í Morkinskinnuhandritinu. Sú útgáfa er og verður væntanlega lengi enn höfuðútgáfa Morkinskinnu.³ Skömmu síðar (1934) kom raunar út ljósprentuð útgáfa Jóns Helgasonar (1899–1986) en annars hefur verið næsta lítil áhugi á að gefa Morkinskinnu út. Í formála útgáfu sinnar gerir Finnur grein fyrir sjónarmiðum sínum og gengur lengra en áður hafði verið gert í að fella dóma um hvað sé upprunalegt í sögunni og hvað innskot.

Finnur Jónsson fylgir Indrebø í því að tala um „Frum-Morkinskinnu“ sem sé öðruvísi en sú sem varðveitt er (1932:ix):

Mk. er i dens nuværende skikkelse ikke den originale. Denne er i tidens løb, næppe først i den bevarede afskrift, bleven udvidet, interpoleret, hvad der kan bevises, ikke blot ved de gentagelser, der findes (hvorom senere), men også ved andre omstændigheder, hvad vi straks skal se.⁴

Hann gerir hins vegar ráð fyrir að sköpun „Frum-Morkinskinnu“ hafi verið millistig, að baki séu sjálfstæðar sögur einstakra konunga sem hafi verið skeytt saman af ritstjóra (1932:xl):

Når man taler om Mk., som denne er — og selv om man ser bort fra de indskudte þættir —, er det indlysende, at det er meningsløst, at tale om eller tænke på en forfatter-individualitet; der er og må være tale om flere forfattere, én til den oprindelige Magnus-Haraldssaga, vistnok mere end én til sagaerne om tiden 1066–1130, og så Eiríkr. Der kan

² Ég fjalla nánar um hvernig túlka megi mannlýsingu Haralds harðráða í öðru riti (sjá Ármann Jakobsson 2000:71–80).

³ Um hugmyndir og vinnuaðferðir Finns fjalla ég betur í öðru riti (Ármann Jakobsson væntanleg).

⁴ Finnur segir einnig: „Af alt dette fremgår, at Mk. ikke er en tro afskrift, men at den til grund liggende originalsaga er bleven interpoleret (f.eks. fra Ágr. aldeles utvivlsomt) og på sine steder en del ændret (f.eks. ved taler). For så vidt kan man være berettiget til at tale om en ældre og en yngre Mk.“ (1932:xviii).

kun være tale om en bearbejder- og samler-interesser, og disse fremgår tydelig af det hele og er allerede fremhævede i det foregående.

Í samræmi við þessa niðurstöðu fjallar Finnur í löngu máli um þær sögur sem hann telur liggja að baki og nefnir dæmi um frásagnir sem hann telur að hafi ekki heyrt sögunum til í upphafi en verið skotið inn síðar. Þær þekkjust á því að vera mótsagnakenndar, ekki í samhengi við „meginsöguna“ og hafa óljósan tilgang innan hennar. Finnur gefur sér að rökhugsun hinna klassísku höfundar sögualdar sé svipuð og hans eigin. Hann miðar hið varðveitta rit augljóslega við fyrirmyndarsagnarit þar sem einungis koma fram aðalatriði, þeir þættir sem sagnfræðingar 19. aldar hefðu talið skipta máli fyrir ævi hvers konungs (sbr. Ármann Jakobsson væntanleg). Á hinn bóginn geti eftirritarar og „bearbejdere“ bætt við efni sem á þar ekki heima og við það skapast mótsagnir. Þeir eru þá væntanlega síður rökvísir í hugsun en höfundarnir og Finnur sjálfur.

Gagnrýni Finns á Indrebø snýst um áherslu á „frumsögurnar“ sem séu til á undan „Frum-Morkinskinnu“. Á hinn bóginn eru þeir sammála um að þættir sögunnar, bæði um Íslendinga og aðra, séu viðbætur. Eins og Finnur segir (1932:xxxv–xxxvi):

De gamle sagaer om de enkelte konger er bleven udvidede med større og mindre þættir, der skal tjæne til at belyse kongernes karakter; de står ikke i nogen organisk sammenhæng med hovedsagaen.

Rétt er að vekja athygli á orðinu „organisk sammenhæng“ sem felur í sér að til sé eitt rétt samhengi í konungasögu sem þættir rjúfi. Enda segir hann um þættina (1932:xl):

Der er interesse for anekdoter af en mere eller mindre omfattende art, men som er knyttede til en konge, det bliver oftere større þættir, der i og for sig er ejendommelige og morsomme nok, men som falder udenfor en kongebiografi.

Það er í stuttu máli til rétt aðferð til þess að setja saman konungasögu. Viðmiðið um hver hún sé hlýtur þá að vera önnur sagnarritun miðalda og vart þarf að efast um að Heimskringla hefur verið Finni ofarlega í huga.

Leiðin til að finna „innskotin“ er þá að hafa hið rökrétta samhengi í huga en gefa um leið gaum að endurtekningum, „ójöfnum“ og mótsögnum. Þær finnur Finnur hér og þar í sögunni, t.d. í Karlsþætti vesæla sem virðist gefa tvær andstæðar skýringar á komu Magnúsar góða til Noregs. Hér finnur Finnur mótsögn og útskýrir hana þannig (1932:xi):

Det forekommer nu at være den rimeligste forklaring at en senere redaktør har ændret den oprindelige begyndelse af Magnus-sagaen og optaget denne påttr; om det er den oprindelige (ældre) Mk., der har haft den, eller om det er en yngre redaktør, der er mand for den, bliver usikkert, men det er ikke usandsynligt, at det sidste er tilfældet; det synes at være i god samklang med den nuværende redaktion iøvrigt. Da bliver den nævnte modsigelse fuldt forklarlig.

Mótsagnirnar í þættinum benda að mati Finns til að hann hafi ekki staðið í frumsögu Magnúsar góða. Þó virðist Finnur ekki útiloka að safnari „Frum-Morkinskinnu“ hafi skotið honum inn þó að enn líklegra sé að yngri eftirritari sé ábyrgur fyrir þessu, annað hvort vegna hrakandi rökvísi Íslendinga á 13. öld eða hrakandi rökvísi sem fylgir vaxandi fjarlægð frá hinum sögulega kjarna verksins. Skýrt kemur fram í máli Finns að frumsögurnar séu ekki aðeins rökvísari heldur einnig „mest ægte“ en innskotin „uhistoriske“ (1932:xiv). Að baki hugmyndinni um rökvísa höfunda og klaufska eftirritara er greinilega sú hugmynd að sannleikurinn, hin raunverulega atburðarás, sé hið rökrétta en frásagnir þurfi ekki að vera það. Því nær sem sögur standi hinum sagnfræðilega raunveruleika, „því sem raunverulega gerðist“, því rökréttari sé þær.

Finnur lýsir vinnubrögðum hins órökvísa ritstjóra þannig (1932:xxxvi):

Ved sammenføjningerne af de enkelte stykker er han ikke altid heldig og han gør sig skyldig i gentagelser og forskellige ujævnheder og han er ikke helt fri for modsigelser. Det er således klart, at han har haft en række skrevne þættir og anden litteratur for sig.

Notkun orðsins „han“ gefur til kynna að Finnur taki undir hugmynd Indrebøs um „Frum-Morkinskinnu“ sem eftirritari hafi skotið inn í ýmsu efni en hann gengur lengra (1932:xxxvi):

Når der her er talt om »en bearbejder« eller »bearbejderen«, er det ikke helt nøjagtigt, ti utvivlsomt er der tale om flere end én. Den ene afskriver har føjet noget til efter den anden.

Frum-Morkinskinna er engin frumsaga heldur safn frumsagna sem síðar taka enn meiri breytingum.

Þó að það séu einkum endurtekningar, órökvísi, smekkleysi og mótsagnir sem koma upp um „innskotin“ styðst Finnur einnig við textasamanburð. Hann bendir á, fyrstur manna, að nokkrir þættir Morkinskinnu séu ekki eða í gjörbreyttri mynd í yngri hluta Flateyjarbókar (þ.e. Magnússögu góða og

Haralds harðráða) þó að sá texti sé að öðru leyti nálægt texta GKS 1009 fol. Þeir þættir sem vantar eða hefur verið breytt eru Hreiðarsþáttur heimiska, Halldórsþáttur Snorrasonar, Auðunarþáttur vestfirska, Brandsþáttur örva, Íslendingaþáttur sögufróða og Sneglu-Hallapáttur — allir um Íslendinga. Finnur hafnar því að þetta stafi af eyðum í forritinu sem notað var við ritun Flateyjarbókar (1932:ix–x):

Dette kan ikke forklares ved at antage lakuner i det hds., som Flat.-afskriveren nyttede. De nævnte afsnit har ikke eksisteret i Flat.s. original af sagaen, med andre ord: de er senere tilføjede i nuværende Mk. Allerede dette berettiger til at tale om en ældre Mk. og en yngre, eller hvad der er det samme, en interpoleret Mk.⁵

Eins og sést á þessum orðum telur Finnur þetta ekki endilega ráða úrslitum um mat á uppruna sögunnar en það styrki þó þær niðurstöður sem fást megi með því að kanna mótsagnir og klaufaskap í hinni varðveittu Morkinskinnu.

Finnur lést skömmu síðar en ungur fræðimaður, Bjarni Aðalbjarnarson (1908–1953), setti um líkt leyti fram hugmyndir sem samþættu margt í kenningum Finns og Indrebøs. Þannig fellst hann á kenningu Indrebøs um áhrif Morkinskinnu á Fagurskinnu en er ósammála því að texti Fagurskinnu standi yfirleitt nær Frum-Morkinskinnu en texti Morkinskinnu. Með samanburði sýnir hann fram á að texta Morkinskinnu og Heimskringlu beri oft saman gegn Fagurskinnu en getur þó fallist á að í öðrum tilvikum sýni Fagurskinna og Heimskringla „upprunalegri“ texta. Niðurstaða hans er „at *Msk.* og *Fsk.* vekselvis viker av fra den eldste *Msk.*’s tekst“ (1937:172–173).⁶

Þó að Bjarni fallist á hugmynd Indrebøs um Frum-Morkinskinnu (talar um „originalen“) vill hann leita lengra og fjallar lengi um heimildir hennar, Hryggjarstykki, Knúts sögu, Jarlasögur og Hákonarsögu Ívarssonar. Auk þess gerir hann ráð fyrir sögum einstakra konunga („spesialsagaer“) eins og Finnur en telur þó ekki ástæðu til að gera ráð fyrir sjálfstæðri sögu hvers einasta konungs og fer raunar almennt bil beggja (1937:151–72).⁷ Bjarni leggur lítið upp úr þeim málfarslegu og bókmenntasögulegu rökum sem Finnur Jónsson taldi vera fyrir þessum sögum heldur séu bestu rökin „komposisjonsfeil som kunde op-

⁵ Sjá einnig Finnur Jónsson 1927:185–89.

⁶ Síðar færist Bjarni nær hugmyndum Indrebøs þegar hann segir um Frum-Morkinskinnu (1951:v): „Mun *Fsk.* að sumu leyti vera bestur fulltrúi þeirrar bókar, en hefir ekki að geyma náðar nærri allt efni hennar.“

⁷ Í formála að *Heimskringlu* sést þetta enn betur. Þar segir Bjarni (1941:xvii): „Má hvort tveggja vera, að verk höfundarins hafi verið í því fölgð, að steypa saman eldri sögum, og hitt, að hann hafi frumsamið eftir sögnum og vísun.“

fattes som arr efter sammenføiningen av de særskilte sagaer“ (1937:169) og aðhyllist sama grundvallarviðmið og bæði Finnur og Indrebø því að það sem hann kallar „komposisjonsfeil“ eru endurtekningar, órökvísi, klunnaskapur, smekkleysi og mótsagnir sem einnig léku lykilhlutverk í rökfærslu þeirra.

Bjarni fjallar nokkuð um stöðu þáttanna og nefnir sextán þætti sem hann telur að hafi verið sjálfstæð heild áður en þeir voru teknir í Morkinskinnu. Leiðin til að finna þá er í anda Finns og Indrebø. Þannig telur Bjarni endurtekningar á því sem áður hafi komið fram vitnisburð um að þáttur hafi verið til sem sjálfstæð heild. Bjarni telur að sumir þættir hafi ótvírætt ekki verið í Frum-Morkinskinnu, til að mynda þeir sem Finnur hafði bent á að væru ekki eða í talsvert breyttri mynd í Flateyjarbók, en bendir ekki á nýjar leiðir til að skera úr um það hvaða þættir hafi örugglega ekki verið í Frum-Morkinskinnu (1937:154–159). Eins og þá var alsíða telur hann þættina gera lítið gagn í sögunni og brjóta gegn smekkvísi, þeir séu „stykker som på ingen måde berører sagaens tråd, og som kunde skjæres bort uten å efterlate noen arr“ (1937:157). En hann bendir á að einmitt þeir þættir sem skipti minnstu fyrir söguna séu ólíklegastir til að hafa verið til sjálfstæðir. Það má því segja að Bjarni fallist á þá niðurstöðu Indrebø og Finns að þættir séu gjarnan innskot en reki þó marga varnagla og telji erfitt að upplýsa málið.

Bjarni eyðir mestu rými í þá kafla sem eiga sér hliðstæður í Ágripi og hann telur lán þaðan. Þar er hann einkum að deila við Kvalén. Bjarni telur að „lánin“ séu innskot og rökin eru hin sömu og hjá Indrebø: þessa kafla vantar í Fagurskinnu. Hann sýnir fram á klunnaskap í þeim sem valdi endurtekningum eða mótsögnum. Þar sem endurtekningar og mótsagnir sem einkenni eftirritara en ekki höfundar eru þetta rök fyrir að „lánin“ úr Ágripi séu ekki í Frum-Morkinskinnu. Aðalrökin eru þó eftir sem áður þau sem Indrebø kom með, þessir kaflar eru ekki í Fagurskinnu. Bjarni er þó ekki að öllu leyti samstíga Indrebø í mati á því hvaða kaflar séu „lán“ úr Ágripi.

Indrebø greip færið í ritdómi um bók Bjarna og skýrði hugmyndir sínar um Morkinskinnu í ýmsum atriðum. Hann taldi Bjarna hafa fært góð rök fyrir því að lánin úr Ágripi væru „sekundære innskot“, ekki í Frum-Morkinskinnu, en þótti hann of varfærin og ganga of skammt í að álykta hvað greindi milli Frum-Morkinskinnu og hinnar varðveittu sögu. En það taldi hann meginverkefni rannsókna framtíðarinnar (1939:63–64):

interpolasjonane ... hev gjort boki til ei urydjug röys, og det er ei forvitneleg oppgáve, og ei viktug oppgáve for granskingi av den norrøne kongesoga, å få skilt ut dette sekundære, so me kunde koma inn til den upphavlege kjernen i verket, — inn til det som me kann kalla Eldste Mork.

Í stuttu máli hafði Indrebø lítinn áhuga á hinu varðveitta riti en setti stefnuna á hina glötuðu Frum-Morkinskinnu. Hann tók upphaf sögunnar sem dæmi um það hvernig maetti með nákvæmum lestri ákvarða hvað væru viðbætur og innskot en hvað upphaflegt (1939:63–71). Í þeim kafla væri ekki fátt um mót-sagnir. Þannig kæmu fram tvær andstæðar hugmyndir um hver hefði átt frumkvæði að komu Magnúsar góða til Noregs (1939:70):

Forteljingi no i Mork. er soleis heller ihopp-lappa. Og samanstöypingi hev tydeleg valda vanskar. Ymis sjölvmotsegiing og ujamnskap stend att til minne um det. Mork. no grunngjev soleis på tvo ulike måtar at nordmennene for til Gardarike ...

Auk þess væru sumir þættir þessa hluta rómantískir mjög, t.d. frásögnin um Karl vesæla. Þá taldi hann innskot. Að innskotunum slepptum taldi hann fást skynsamlegt vit í söguna sem væri að auki betri saga, höfundarverk en ekki hrófatildur afritara (1939:72):

Eg er huga til å tru, at kunde det lukkast oss å få skala burt av den Mork. me hev alt det som er seinare tillegg og yverarbeiding so me nådde inn til sjölve originalverket, so skulde me få sjå ein merkeleg sokeskrivar. Det skulde koma fram eit sogeverk som vitna um mykje meir kristisk sans og mykje meir evne hjå forfattaren til litterær komposisjon, enn det som Mork. no syner. Dette sogeverket munde kann henda stå næmare Fgsk. enn det stend den berga Mork.

Auk þess taldi Indrebø að frásögn Orkneyingasögu, sem væri heimild Morkinskinnu, kæmi betur heim við frásögn Fagurskinnu en hina varðveittu Morkinskinnu. Þetta þótti honum sýna að Frum-Morkinskinna stæði nær texta Fagurskinnu en texta Morkinskinnu.

Þannig virðist Indrebø að Frum-Morkinskinna væri réttnefndari Frum-Fagurskinna, svo gerólik hafi hún verið hinni varðveittu Morkinskinnu. Hann tekur skýrt fram að hann telur Frum-Morkinskinnu vera „originalverk“ en ekki „kompilasjon“ (1939:72–76). Í því liggur ágreiningur hans og Finns Jónssonar. Bjarni Aðalbjarnarson hafði eins og Finnur gert ráð fyrir eldri sögum, farið þó bil beggja. Indrebø hafnar ekki með öllu þeim möguleika en leggur áherslu á að sannanir skorti alveg (1939:76):

Fullt avgjerande kann me ikkje segja at desse argumenti er. Men når me legg alt i hop, tykkjer eg det vert rettast å lata gjelda som arbeidstanke so lenge, at E. Mork. er ein manns originalverk ...

og at dei spesialsogor som sume meiner ligg til grunn, ikkje hev vore til. Umogelegt er det ikkje at dei hev vore til. Men det er rett å halda seg til dei kjeldor me veit um, so lenge ikkje faktiske åtgåingar tvingar oss til noko anna. Og åtgåingane til no tvingar oss ikkje til a rekna med meir enn samlingsverket Morkinskinna.

Indrebø taldi Morkinskinnu höfundarverk eins manns. Það verk hefði að vísu engan svip af hinni varðveittu Morkinskinnu. Hin glataða Frum-Morkinskinna væri betur nefnd Frum-Fagurskinna.

5.

Úr átakadeiglu Finns Jónssonar og Indrebøs — þar sem Bjarni Aðalbjarnarson var í miðju — kom framangreind tilgáta. Indrebø lést fyrir aldur fram skömmu síðar og gerði sér manna best grein fyrir því að ekki var nóg að gert; um það ber áskorun hans sem birt var hér í upphafi skýrt vitni. En þrátt fyrir að umfjöllun þeirra Finns og Bjarna um Morkinskinnu væri alls ekki rækileg var ekki betur gert í marga áratugi. Eftir 1936 var engu líkara en áhugi fræðimanna á konungasögum, öðrum en Heimskringlu, væri tæmdur og ritum um þróun konungasagnaritunarinnar fór fækkandi. Heita mátti að Indrebø hefði unnið fullnaðarsigur í stríðinu við þá Finn og Bjarna þar sem fræðimenn hafa jafnan endursagt hugmyndir hans í yfirlitsritum.⁸

Eftir lát Indrebøs hefur aðeins einn fræðimaður dregið í efa þá meginhugmynd hans að Morkinskinna sé notuð af Fagurskinnuhöfundi, Daninn Gustav Albeck (1906–1995). Hann benti á að höfuðrök Indrebøs væru að Morkinskinna væri ítarlegri en Fagurskinna en þó vantaði þar upplýsingar sem væru í Fagurskinnu og höfundur hennar hefði tæpast sleppt. Þetta þótti honum léttvægt. Að auki bendir Albeck á að Indrebø telji sjálfur að Frum-Morkinskinna hafi verið líkari Fagurskinnu en Morkinskinnu og skilur ekki hvernig hann kemur þessu heim og saman. Að öðru leyti tekur Albeck undir niðurstöður Indrebøs um Morkinskinnu (Albeck 1946:59–62).

Alfred Jakobsen (1917–1997) fór síðan betur í saumana á líkindum Fagurskinnu og Morkinskinnu. Hann féllst á að ekki væri óhugsandi að ritstjóri (redaktör) Morkinskinnu hefði sleppt einhverju sem getið er í Fagurskinnu og taldi að ekki mætti draga of miklar ályktanir af tiltölulega smávægilegum stílatrúðum, eins og Indrebø hefði gert. Hann ber því saman text-

⁸ Sbr. Halvorsen 1959; Hødnebo 1966; Louis-Jensen 1993; Andersson 1985:218–20, 223, 226; Sverrir Tómasson 1992:383–86. Á hinn bóginn tekur Olsen (1965:70) undir hugmyndir Finns. Holtmark (1964:44) og Gimmler (1976:45) fara bil beggja.

ana og telur þann samanburð sýna að í Fagurskinnu séu teknar upp klausur úr Morkinskinnu og styttrar. Ólíklegra sé að í Morkinskinnu sé meðvitað verið að auka við. Eru dæmin sem hann tekur fleiri en áður hafði verið gert og afar sannfærandi. Einnig tekur hann undir með Finni Jónssyni um að í Morkinskinnu sé orðalag víða fornlegra en í Fagurskinnu og þykir ólíklegt að yngra ritið hafi nýtískulegra málstig (Jakobsen 1968).⁹ Þessar niðurstöður voru styrktar af Bjarna Einarssyni (f. 1917) sem gerir í athugunum sínum á Fagurskinnu ráð fyrir að höfundur hennar hafi iðulega stýtt frásagnir fengnar úr Morkinskinnu (Bjarni Einarsson 1985:ci–cxix).

Heinrich Gimmler (f. 1940) var með hugann við þætti Morkinskinnu í doktorsritgerð sem lokið var árið 1972. Aðaltilgangur hans var að ákvarða hvaða þættir hefðu sannanlega verið til sjálfstæðir en auk þeirra væru í sögunni „þáttalíki“ („Þættir-ähnliche Stücke“) sem hefðu þáttaformgerð en hefðu tæpast verið til sem sjálfstæðar frásagnir. Hann tók undir þá skoðun Bjarna Aðalbjaronarsonar að ekki þyrfti allt að vera innskot sem væri í lausum tengslum við „meginsöguna“ og taldi Finn Jónsson ganga of langt í að úrskurða um það (Gimmler 1976:44–66). Gimmler tók ekki afstöðu til þess hvenær einstökum þáttum hefði verið skotið inn í textann (1976:62):

Die ältesten müssen noch vor der ersten Redaktion der Msk., also vor ca. 1220, niedergeschrieben worden sein, die jüngsten kurz vor ca. 1280.

Hann gerði greinilega ráð fyrir að í Frum-Morkinskinnu hefðu verið þættir og „þáttalíki“ og hafði þannig aðrar hugmyndir um útlit hennar en Indrebø.

Þýðingarmesta rannsókn á Morkinskinnu síðustu áratugi eru athuganir Jonnu Louis-Jensen (f. 1936) sem gerði fyrst manna ítarlega samanburðar-rannsókn á Morkinskinnuhandritinu og öðrum handritum sem Morkinskinnu-textinn er í, þ.e. yngri hluta Flateyjarbókar, Huldu og Hrokkinskinnu og handritsbrotunum AM 325 IV β 4to og AM 325 XI 3 4to sem hún hafði áður fært rök fyrir að væru leifar forrits yngra hluta Flateyjarbókar (Louis-Jensen 1977: 62–108, 1969, 1970). Eins og Jakobsen fylgdi hún öllum meginniðurstöðum Indrebø en viðbæturnar skipta miklu máli.

Louis-Jensen bendir á að þrátt fyrir rannsóknir Indrebø, Bjarna Aðalbjaronarsonar og annarra sé „ÆMsk. stadig en størrelse med ret vage konturer“ (1977:68). Rökin fyrir að „lánin“ frá Ágripi hafi ekki verið í Frum-Morkin-

⁹ Enn fremur mætti nefna að Albeck leiddi hjá sér niðurstöður Bjarna Aðalbjaronarsonar um samband Morkinskinnu, Fagurskinnu og Heimskringlu sem styðja að Morkinskinna sé elst. Eins og Jonna Louis-Jensen (1977:67–68 nmgr. 4) hefur bent á skiptir þessi hugmynd um samband Morkinskinnu og Fagurskinnu raunar ekki máli fyrir hinn eiginlega tilgang Albecks.

skinnu séu ítarlegust en ekki hafi verið jafn rækilega fjallað um þættina. Hún nefnir helstu rökin fyrir því að þeir séu innskot (1977:69):

de har ofte en meget løs forbindelse med hovedhandlingen, som de i flere tilfælde afbryder på en klodset måde; de billeder de tegner af de norske konger stemmer undertiden dårligt overens med den opfattelse af kongernes personlighed der ellers hævdes i værket; endelig er det ikke udelukket at der kan påvises stilistiske forskelle mellem de enkelte *þættir* og grundstammen i værket.

Pessi rök tekur Louis-Jensen gild en öðru máli gegnir um það sem hafði verið haft fyrir satt frá dögum Finns Jónssonar, þau textafræðilegu rök að sex þættir væru ekki eða gjörbreyttir í yngri hluta Flateyjarbókar. Með samanburði við Huldu og Hrokkinskinnu sýnir hún fram á að þættimír hafi verið í sameiginlegu forriti Morkinskinnuhandritsins og Yngri Flateyjarbókar sem hún kallar „*Msk 2“, þ.e. Morkinskinnu með þáttum og öðrum „innskotum“ (1977:77–78).

Jonna Louis-Jensen rekur allar varðveittar gerðir Morkinskinnutextans til þessarar *Msk 2 (1977:70–108). Niðurstaða hennar sýnir að ógerlegt er að ákvarða hvað af efni Morkinskinnuhandritsins hafi ekki verið í „Frum-Morkinskinnu“ með textafræðilegum samanburði. Einna mikilvægust er umfjöllun hennar um upphaf Morkinskinnu þar sem hún kemst að því að í þeim hluta hafi verið enn fleiri „indre modsigelser“ í *Msk 2 en Indrebø gerði ráð fyrir. Þær hafi ritstjóri yngri hluta Flateyjarbókar eða næsta forrits sléttað út. Það er að mati Louis-Jensen „en yderligere bekræftelse“ á þeim dómi Indrebø að Karlsþáttur vesæla hafi ekki staðið í Morkinskinnu (1977:78–82). Það er athyglisvert að í þeirri niðurstöðu felst að yngri ritstjórar eða „be- arbejdere“ greiði stundum úr mótsögnum eða endurtekningum en samkvæmt Finni Jónssyni og Indrebø voru mótsagnir og endurtekningar helstu ummerki um „innskot“. Louis-Jensen tekur undir það og telur mótsagnirnar í *Msk 2 sanna að Karlsþáttur sé innskot en sýnir þó fram á að í enn yngri gerð fækki mótsögnum.

Jakobsen og Louis-Jensen taka undir niðurstöður Indrebø en rannsókn Louis-Jensen sýnir jafnframt að ekki er hægt að nota textasamanburð til að komast að því hver munurinn var á Frum-Morkinskinnu og þeirri yngri þar sem allir varðveittir Morkinskinnutextar renna frá því sem hún kallar „*Msk 2“, þ.e. Morkinskinnu sem í eru lán frá Ágripi, þættir og annað efni sem ekki á að hafa verið í Frum-Morkinskinnu.

6.

Saga Morkinskinnurannsókna á rúmri öld sker sig ekki úr öðrum sögum að því leyti að af henni megi draga nokkurn lærdóm. Það vekur fyrst eftirtekt hversu mikil eindrægni hefur ríkt um málið en um leið fer ekki hjá því að samstaðan hvíli á heldur veikum grunni; ekki er hægt að halda því fram að rannsóknir á Morkinskinnu hafi verið rækilegar. Nú má ljóst vera að Morkinskinnuhandritið er ekki frumrit sögunnar. Það þarf ekki heldur að draga í efa að upphaf sögunnar liggur í atburðunum sem greint er frá. Síðan eru frásagnir færðar á bók og Morkinskinna er vitaskuld safnrit í þeim skilningi sem allar langar sögur eru safnrit. Höfundurinn hefur sótt efni héðan og þaðan og gert að einni heild.

Aðrar niðurstöður eru ekki jafn rökréttar og hafnar yfir gagnrýni. Í fyrsta lagi er sú ályktun Indrebøs að í Fagurskinnu sé stuðst við Morkinskinnu reist á veikum grunni, þ.e. einkennum þessara rita. Síðar renndi Jakobsen aftur á móti sterkari stoðum undir það mat. Það er síst til hjálpar að Indrebø telur Frum-Morkinskinnu hafa verið svo gjörólíka þeirri sögu sem varðveitt er að engan veginn er hægt að kalla það sama ritið. Og þrátt fyrir umræðu fræðimanna um hvað hafi verið í Frum-Morkinskinnu og hvað ekki getur nánast ekkert efni Morkinskinnu talist með vissu úr Frum-Morkinskinnu. Í ljósi hugmyndanna um Frum-Morkinskinnu á þessi ályktun Sverris Tómasson fullan rétt á sér: „líta verður á Morkinskinnu sem verk frá síðari hluta 13. aldar“ (1992:383).

Það er þó óneitanlega uppgjafartónn í ályktun Sverris, rétt eins og orðum Jóns Helgasonar sem vitnað var til hér í upphafi. Það verður að taka tillit til þess að önnur rök mæla með því að Morkinskinna sé samin um 1220, málfar hennar er fornlegt og þegar þetta er lagt saman við rök Indrebøs og Jakobsens verður að teljast líklegt að Morkinskinna sé heimild Fagurskinnu. Þá stendur eftir sá vandi hvernig sú Morkinskinna leit út. Hugmynd Indrebøs um Frum-Morkinskinnu sem sé réttnefndari Frum-Fagurskinna hefur notið mikillar hylli en er síst af öllu reist á traustum grunni. Þó að Jonna Louis-Jensen hafi tekið undir hana hefur hún um leið kippt sterkustu stoðunum undan kenningunni. Ekki er lengur á því að byggja að nokkrir af þáttum Morkinskinnu séu ekki eða í gjörbreyttri mynd í yngri hluta Flateyjarbókar.

Indrebø (1917:16–17) nefndi einnig að stillinn væri ekki sá sami í allri Morkinskinnu, honum virtist minna um sögulega nútíð í seinni hluta verksins og hann benti á að sögumaður notaði 1.p.ft. í fyrri hluta bókarinnar en 1.p.et. í þeim seinni þegar hann kemur með athuganir frá eigin brjósti. Auk þess taldi hann notkun smáorða í fyrri hlutanum öðruvísi en í síðari hluta bókarinnar. Flest eru þetta smáatriði sem óvíst er hvaða gildi hafa og fræðimenn hafa engar tilraunir gert til þess að kanna hvort þetta sé rétt. Jóni Helgasyni (1934:

14) þótti Hreiðarsþáttur vera sérstakur að stíl. Það útilokar ekki að hann hafi verið í Frum-Morkinskinnu. Peter Hallberg (1979) benti á að notkun sögulegrar nútíðar væri minnst í þeim hluta sem byggði á Hryggjarstykki en sá annars engin skil í því. Þetta bendir til að Morkinskinnuhöfundur hafi notað eldra efni og ekki alltaf breytt miklu en segir ekki neitt um „innskot“ í Morkinskinnu eftir 1220. Sextíu árum eftir að Indrebø setti fram athugasemdir sínar um stíl Morkinskinnu kom fram hjá Louis-Jensen (1977:69 nmgr. 12) að stílrannsóknar á ritinu væri þörf.¹⁰

Eftir stendur það sem Bjarni Aðalbjarnarson kallaði „komposisjonsfeil“ í Morkinskinnu, endurtekningar, örökvísi, klunnaskapur og mótsagnir. Hér hefur komið fram að leit að þess háttar „villum“ í Morkinskinnu hefur verið meginaðferð fræðimanna til að sýna fram á að eitthvað efni Morkinskinnu hafi ekki verið í Frum-Morkinskinnu, hvort sem er Karlsþáttur í upphafi, frásögnin af komu Haralds harðráða til Noregs, frásögnin af andláti Magnúsar góða, Þingasagan eða „lánin“ úr Ágripi — en í tilvikum þeirra er raunar einnig hægt að nota samanburð við Fagurskinnu. Hér er á ferð sama aðferð og notuð er í textafræði þar sem villur í handriti geta nýst fræðimönnum til að komast að skyldleika handrita. En slík vinna krefst vitaskuld samanburðartexta sem ekki er til að dreifa í þessu tilviki, auk þess sem „villurnar“ eru allt annars eðlis. Þó að lýsing atburða brjóti í bág við rökvísi Finns Jónssonar er það ekki sambærilegt við „skriverfejl“ í handritum enda er óvíst að rökvísi 13. aldar komi alltaf heim við rökvísi fræðimanna á þessari öld.

Eins og komið hefur hér fram er hald manna að þeim köflum sem virðast vera „lán“ úr Ágripi hafi verið skotið inn síðar en Fagurskinna varð til þar sem þeir eru ekki í henni. Að vísu kemur fram hjá Indrebø (1917:28, 34–43) að Ágrip hafi verið notað af Fagurskinnuhöfundi. Þar með er ekki útilokað að hann hafi af einhverjum ástæðum hlaupið yfir þær klauser þó að ekki hafi verið gert ráð fyrir því. Nýlega hefur Odd Sandaaker (f. 1923) fjallað um samband allra þessara sagna. Telur hann að Morkinskinna hafi verið til í núverandi mynd á 3. áratug 13. aldar. Í Heimskringlu sé sú gerð sögunnar notuð, með „innskotum“ úr Ágripi og öllu. Sandaaker (1996) setur fram flókið

¹⁰ Hún segir um þættina: „endelig er det ikke udelukket at der kan påvises stilistiske forskelle mellem de enkelte þættir og grundstammen i værket“ (69). Raunar má velja fyrir sér hvort slík tilbrigði í stíl dugi til að sanna að þáttur í verki sé eftir annan höfund en afgangur verksins. Próaðar hafa verið aðferðir til að skera úr um hvort tveir eða fleiri textar séu eftir sama höfund. Meginatriðið er þá að átta sig á því hvaða stílmörk skipti máli. Bent hefur verið á að á mismunandi tegundum frásagna geti verið meiri stílmunur en á textum tveggja höfunda og ekki sé hægt að nýta við t.d. notkun sögulegrar nútíðar þar sem eðli og umfjöllunarefni texta hafi þar meiri áhrif á en hver höfundurinn sé. Eins þykir hæpið að klippa einn texta, eins og Morkinskinnu, niður í búa og bera þá saman þar sem oft getur miklu munað á upphafi, miðju og anda sama verks þó að höfundur sé einn (Morton 1978:23–28, 95–107 o.v.).

stemma þessu til stuðnings og rökstuðningur hans er á köflum óskýr. Það breytir því ekki að ástæða er til að draga í efa að „lánin“ frá Ágripi hafi örugglega vantað í Frum-Morkinskinnu.

Hvað þættina varðar eru nánast einu rökin fyrir að þá hafi vantað í Frum-Morkinskinnu það mat að þeir séu úr samhengi við „meginþráð“ sögunnar, séu útúrdúrar og í íslenskum miðaldaritum sé ekki slíks að vænta, til viðbótar við „mótsagnirnar“ í lýsingu Haralds harðráða sem Indrebø taldi sig finna milli þátta og „meginsögu“ og þá staðreynd (sem getið var hér að framan) að sagt er í Morkinskinnu að frásögnin frá Sveini konungi og kerlingu sé „eigi saguligt einscostar“. Indrebø (1917:32–33) dregur þá ályktun af því að margar þættir hafi ekki verið í Morkinskinnu þar sem þeir hafi ekki verið „sögulegir“ og hafi þar af leiðandi brotið gegn viðmiði höfundarins um hvað ætti heima í konungasögu. Þessi rökleiðsla er lítt sannfærandi þar sem Morkinskinnehöfundur kaus að nota einmitt þessa tilteknu „ósögulegu“ frásögn í verki sínu. Því virðist líklegt að hann hafi kryddað frásögn sína með fleiri sögum af svipuðu tagi.

Það er óneitanlega áleitinn spurning hvort rétt sé að gera ráð fyrir jafnmiklum mun á Frum-Morkinskinnu og hinni varðveittu sögu og almennt hefur verið gert. Tommy Danielsson (f. 1947) hefur bent á að sannanir fyrir því séu litlar sem engar (1988:68–69).¹¹ Þá hefur Theodore Andersson (f. 1934) fært rök fyrir því að þættirnir eigi heima í sögunni (1997) og John Lindow (f. 1946) var á sama máli (1978:38). Sjálfur tel ég að hið varðveitta handrit sé allgott afrit af „frumsögunni“ enda eigi hugmyndir Finns Jónssonar og annarra um rökrétt samhengi sögunnar ekki mjög vel við formgerð miðaldarita. Frá dögum Heródotusar hafa sagnfræðirit verið full af útúrdúrum (digressiones) og það gildir m.a. um *Historia de antiquitate regum Norwagiensium*. Á miðöldum voru einingarhugmyndir Aristótelesar óþekktar í Evrópu. Þá var aftur á móti alþekkt að í einu verki væru þættir sem væru sérstakir en mynduðu þó saman heild. Slík formgerð einkennir ekki síst riddarasögur. Ég hef sýnt fram á að í þessu samhengi mætti líta á Íslendingaþætti og aðra þætti í Morkinskinnu (það eru býsna margar frásagnir í henni sem kalla má þætti) og einnig að hlutverk þáttanna í frásögninni geti verið svipað og dæmisagna, t.d. um konungshlutverkið (Ármann Jakobsson 1997a, 1997b:30–34, 272–78 o.v., 1998, 1999). Við það má svo bæta að jafnvel hörðustu innskotssinnar hafi fallist á að í Frum-Morkinskinnu sé efni á borð við gamansöguna sem drepði var á og mannjöfnuð Sigurðar Jórsalafara og Eysteins, frásagnir sem eru ekkert síður útúrdúrar en þættirnir.

¹¹ Ástæða er til að taka undir þessa athugasemd hans: „man kan inte använda förutfattade meningar om originalverk som led i beviskedjor som rör genesis“ (1988:68).

Ef fallist er á að þættir geti haft hlutverk í konungasögu og viðmiðum Finns Jónssonar og annarra um „röklegt samhengi“ er kastað fyrir borð stendur fátt eitt eftir af rökum fyrir verulegum mun á Frum-Morkinskinnu og hinni varðveittu gerð. Þó að vitaskuld verði vart sannað að hin varðveitta Morkinskinna sé of hið sama far og hið glataða frumrit frá um 1220 er jafnvíst að hinar viðurkenndu hugmyndir um tilurð Morkinskinnu byggja á veikum forsendum og eru í uppnámi.

7.

Morkinskinna dróst inn í rannsóknir á öðrum ritum, einkum Fagurskinnu og Heimskringlu. Það hafði einnig áhrif á bókmenntamatið. Indrebø kom að Morkinskinnu í rannsókn á Fagurskinnu, sá sjónarhóll er skýr í skrifum hans og niðurstaðan enda sú að Fagurskinna standi nær upphafinu, Frum-Morkinskinnu, en hin varðveitta Morkinskinna. Að hans mati og annarra sem um málið fjölluðu á þeim tíma var hinn varðveitti Morkinskinntexti gallað verk og þar með ungt (1939:62):

Morkinskinna er ei forunderleg rik bok. Rik ikkje ved framifrå komposisjon og litterær reisning, og ikkje ved fylgjerett persónskildring og karakterteikning. I desse leider stend det tvertimot syrgjeleg ille til med henne, soleis som ho ligg fyre no; — men rik ved ei mengd av stundom truhjartig, stundom löynsk folkeleg tradisjon, og ved god forteljing i dei einskilde stykki. Morkinskinna er vel verd grundig gransking.

Slíkar athugasemdir hafa fylgt Morkinskinnu í yfirlitsritum síðan. Dæmi eru um að fræðimenn hafi þóst knúnir til að taka fram að í Heimskringlu sé tiltekinn frásögn betri en í Morkinskinnu, eins og til að réttlæta að hafa fjallað um Morkinskinnuafbrigðið (sbr. Lönnroth 1978:70).

Enginn vafi leikur á að mest áhrif hefur Heimskringla haft. Hún hefur verið talinn hátindur konungasagnaritarar og stundum hafa fræðimenn lent í þeirri gryfju að hampa Heimskringlu á kostnað annarra sagna, eins og að Snorri Sturluson vaxi við það að verkum annarra sagnaritara sé hallmælt, sbr. orð Bjarna Aðalbjarnarsonar (1941:xxxi):

Noregskonunga sögur voru að sumu leyti heldur ömurlegar bókmenntir, áður en Snorri tók að fást við þær, margar illa saman settar, illa stílaðar og fullar af ómerkilegu efni.

Nokkrir urðu þó til að mæla bót hinni varðveittu Morkinskinnu. Þar á meðal var Jón Helgason (1934:13–14):

It must, however, be said that generally speaking he is a good narrator with a predilection for entertaining and anecdotal matter, rather than a critical historian. Many parts of the work are extremely well written and show evidence of high literary culture.

Undir þetta tók Gabriel Turville-Petre (1908–1978):

As literature the Fagrskinna falls far below the Morkinskinna. The compiler had little appreciation of anecdotes, such as the author of the Morkinskinna used to bring his characters to life (1953:219).

Þeir Jón voru staksteinar uns kom fram á 8. áratuginn. Þá varð Sverrir Tómasson (f. 1941) að öllum líkindum fyrstur til að fjalla um Morkinskinnu sem bókmenntaverk í örstuttri grein. Um hana sagði hann (1974:68):

Morkinskinna, eins og hún er nú, er verk eins höfundar sem kunni jafnvel til verka og Snorri. Hann kunni þá list að láta jafnvægi haldast í frásögninni og til þess kryddaði hann hana með dæmisögum.

Sverrir tók enga afstöðu þar til uppruna Morkinskinnu¹² en hugmynd hans um dæmisögur er lykill að skilningi á hlutverki þáttanna í sögunni og nýtist þeim sem hafna þeim rökum að Morkinskinna sé klaufalega upp byggð og að ekki sé í henni röklegt samhengi.

Áður hafi Eivind Kvalén raunar skrifað heila bók um Morkinskinnu sem höfundarverk en áhugasvið hans var þröngt: hann beindi sjónum fyrst og fremst að landafræði- og staðfræðipækkingu höfundarins (Kvalén 1925b). Það er ekki fyrr en seinustu áratugi að fleiri fræðimenn hafa tekið að líta á Morkinskinnu sem verðugt viðfang rannsókna. Þar má nefna Lars Lönnroth (f. 1935), Marianne Kalinke (f. 1939), Theodore M. Andersson, Kari Ellen

¹² Hann ýjar að því að þættir séu ekki innskot í *Íslenskri bókmenntasögu* nokkrum árum síðar (1992:384): „Það má vera að þættir Morkinskinnu hafi upphaflega verið sjálfstæðir og síðan verið felldir inn í verkið. En fyrir því hafa ekki verið færðar bókmenntalegar málsemdir. Smásögur þekkjast naumast fyrr en á 14. öld; Boccaccio er af sumum fræðimönnum talinn upphafsmaður þeirra.“ Síðar í sama riti segir hann (1992:385): „Þættir Morkinskinnu eru óaðskiljanlegir hlutar frásagnarinnar, þeir gegna þar því hlutverki að jafnvægi haldist, hið góða í fari konungs sjáist samhliða hinu illa, svo að áheyrendur fái rétta mynd af þjóðhöfðingjanum en um leið sé þeim skemmt með gamansamlegum atvikum úr lífi þeirra.“

Gade (f. 1953), auk þess sem þetta ritar.¹³ Þá hafa þeir iðulega reynt að leggja til hliðar hugmyndir um uppruna Morkinskinnu og fjalla um hana sem hverja aðra konungasögu eins og fram kemur í þessum orðum Kalinke (1984:152–153):

The purpose of this inquiry is neither to determine the character of the “original” Morkinskinna nor to distinguish between the original composition and later accretions and interpolations, but rather to assess the art of Morkinskinna in the form transmitted to us.

Slíkar rannsóknir á Morkinskinnu eru þó enn skammt á veg komnar.

Kenningin um að Morkinskinna væri ekki heildstætt sagnarit og óvissan um hvað stóð í Frum-Morkinskinnu hafa ótvírætt verið ljón á vegi rannsókna á einu merkasta konungasagnariti Íslendinga frá 13. öld. En það leikur ekki á tveimur tungum að Morkinskinna mun verða í sjónmáli fræðimanna á næstunni.*

¹³ Lönnroth 1978:68–70; Kalinke 1984; Andersson 1993; Andersson 1994a; Andersson 1994b; Andersson 1997; Gade 1998; Lönnroth 1998; Ármann Jakobsson 1997b o.v. Þá hefur verið mik-
ið fjallað um þætti í Morkinskinnu, undir þeim formerkjum að um sjálfstæð verk sé að ræða.

* Lesendum er bent á að Kari Ellen Gade fjallar um Giffarðspátt í Morkinskinnu hér í *Griplu*, bls. 181–198. *Ritstj.*

HEIMILDIR

- Albeck, Gustav. 1946. *Knytlinga*. Sagaerne om Danmarks konger. Kaupmannahöfn.
- Andersson, Theodore M. 1985. King's Sagas (Konungasögur). Old Norse-Icelandic Literature. A Critical Guide. *Islandica* XLV:197–238. Carol J. Clover og John Lindow ritstýrðu. Ithaca og London.
- Andersson, Theodore M. 1993. Snorri Sturluson and the saga school at Munkaþverá. Snorri Sturluson. *Kolloquium anlässlich der 750. Wiederkehr seines Todes-tages*:9–25. Alois Wolf ritstýrði. ScriptOralia 51. Tübingen.
- Andersson, Theodore M. 1994a. The Politics of Snorri Sturluson. *JEGP* 93:55–78.
- Andersson, Theodore M. 1994b. The Literary Prehistory of Eyjafjörðr. *Samtíðar-sögur*. Forprent:16–30. Níunda alþjóðlega fornsagnaþingið á Akureyri 31.7–6.8. 1994. Reykjavík.
- Andersson, Theodore M. 1997. The Unity of Morkinskinna. Sagas and the Norwegian Experience. Preprints:1–10. 10. Internasjonale Sagakonferanse, Trondheim 3.–9. august 1997. Trondheim.
- Ármann Jakobsson. 1997a. Konge og undersát i Morkinskinna. *Sagas and the Norwegian Experience*. Preprints:11–21. 10. Internasjonale Sagakonferanse, Trondheim 3.–9. august 1997. Trondheim.
- Ármann Jakobsson. 1997b. *Í leit að konungi*. Konungsmynd íslenskra konungasagna. Háskólaútgáfan, Reykjavík.
- Ármann Jakobsson. 1998. King and Subject in Morkinskinna. *Skandinavistik* 2: 101–117.
- Ármann Jakobsson. 1999. Rundt om kongen. En genvurdering af Morkinskinna. *Maal og minne*:71–90.
- Ármann Jakobsson. 2000. The Individual and the Ideal: Representation of Royalty in Morkinskinna. *JEGP* 99:71–86.
- Ármann Jakobsson. Væntanleg. Den kluntede afskriver. Finnur Jónsson og Morkinskinna. *Opuscula*.
- Bjarni Aðalbjarnarson. 1937. *Om de norske kongers sagaer*. Skrifter utgitt av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo II. Hist.-filos. klasse. 1936. no. 4. Oslo.
- Bjarni Aðalbjarnarson. 1941. Formáli. Heimskringla I. *Íslenzk fornrit* XXVI:v–cxl. Hið íslenzka fornritafélag, Reykjavík.
- Bjarni Aðalbjarnarson. 1951. Formáli. Heimskringla III. *Íslenzk fornrit* XXVIII:v–cxii. Hið íslenzka fornritafélag, Reykjavík.
- Bjarni Einarsson. 1985. Formáli. Ágrip af Noregskonunga sögum. Fagrskinna – Nór-egs konunga tal. Bjarni Einarsson gaf út. *Íslenzk fornrit* XXIX. Reykjavík.
- Danielsson, Tommy. 1988. Magnús berfættr's sista strid. *Scripta Islandica* 39:44–70.
- Finnur Jónsson. 1901. *Den oldnorske og oldislandske litteraturs historie*. II, 2. Kaupmannahöfn.
- Finnur Jónsson. 1927. Flateyjarbók. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*, 139–90.
- Finnur Jónsson. 1932. Indledning. *Morkinskinna*. Finnur Jónsson gaf út. STUAGNL 53. Kaupmannahöfn.
- Gade, Kari Ellen. 1998. Kaupangr – Þrándheimr – Niðaróss. On the Dating of the Old Norse kings' sagas. *Maal og Minne*:41–60.
- Gimmeler, Heinrich. 1976. *Die Thættir der Morkinskinna*. Ein Beitrag zur Überlieferungsproblematik und zur Typologie der altnordischen Kurzerzählung. Frankfurt.

- Hallberg, Peter. 1979. Hryggjarstykki. Några anteckningar. *Maal og minne*:113–121.
- Halvorsen, Eyvind Fjeld. 1959. Fagrskinna. *KLNM* 4:139–40.
- Holtmark, Anne. 1964. Kongesaga. *KLNM* 9:41–46.
- Hødnebo, Finn. 1966. Morkinskinna. *KLNM* 11:703–04.
- Indrebö, Gustav. 1917. Fagrskinna. *Avhandlingar fra Universitetets historiske seminar*. Kristiania.
- Indrebö, Gustav. 1922. Aagrip. *Edda* 17,1:18–65.
- Indrebö, Gustav. 1928. Harald Hardraade i Morkinskinna. *Festskrift til Finnur Jónsson 29. maj 1928*:173–80. Kaupmannahöfn.
- Indrebö, Gustav. 1939. Nokre merknader til den norrøne kongesoga. *ANF* 54:58–79.
- Jakobsen, Alfred. 1968. Om forholdet mellom Fagrskinna og Morkinskinna. *Maal og minne*:47–58.
- Jón Helgason. 1934. Introduction. Morkinskinna. MS. No. 1009 fol. in the Old Royal Collection of The Royal Library, Copenhagen. *CCI* VI:7–15. Kaupmannahöfn.
- Kalinke, Marianne E. 1984. Sigurðar Saga Jórsalafara: The Fictionalization of Fact in Morkinskinna. *Scandinavian Studies* 56:152–67.
- Kvalén, Eivind. 1925a. Tilhøvet millom Morkinskinna, Fagrskinna, Ágrip og Orkneyinga saga. *Edda* 24,2:285–335.
- Kvalén, Eivind. 1925b. *Den eldste norske kongesoga*. Morkinskinna og Hryggjarstykki. Oslo.
- Lindow, John. 1978. Old Icelandic þáttir: Early Usage and Semantic History. *Scripta Islandica* 29:3–44.
- Louis-Jensen, Jonna. 1969. Den yngre del af Flateyjarbók. *Afmælisrit Jóns Helgasonar* 30. júní 1969:235–250. Jakob Benediktsson, Jón Samsonarson, Jónas Kristjánsson, Ólafur Halldórsson og Stefán Karlsson ritstýrðu. Reykjavík.
- Louis-Jensen, Jonna. 1970. Et forlæg til Flateyjarbók? Fragmenterne AM 325 IV B og XI,3 4to. *Opuscula* IV:141–158. *BA* XXX. Kaupmannahöfn.
- Louis-Jensen, Jonna. 1977. Kongesagastudier. *Kompilationen Hulda-Hrokkinskinna*. *BA* XXXII. Kaupmannahöfn.
- Louis-Jensen, Jonna. 1993. Morkinskinna. *Medieval Scandinavia*. An Encyclopedia:419–20. Philip Pulsiano ritstýrði. New York & London.
- Lönnroth, Lars. 1978. *Den dubbla scenen*. Muntlig diktning från Eddan till ABBA. Stokkhólmi.
- Lönnroth, Lars. 1998. The Man-Eating Mama of Miklagard. Empress Zoe in Old Norse Saga Tradition. Kairos. *Studies in Art History and Literature in Honour of Professor Gunilla Åkerström-Hougen*:37–49. Elisabeth Piltz og Paul Åström ritstýrðu. Jonsered.
- Morkinskinna*. 1867. Pergamentsbog fra første halvdel af det trettende aarhundrede. Indeholdende en af de ældste optegnelser af norske kongesagaer. C.R. Unger gaf út. Kristiania.
- Morkinskinna*. 1932. Finnur Jónsson gaf út. *STUAGNL* 53. Kaupmannahöfn.
- Morkinskinna*. MS. No. 1009 fol. in the Old Royal collection of The Royal Library, Copenhagen. 1934. Jón Helgason gaf út. *CCI* VI. Kaupmannahöfn.
- Morton, Andrew Queen. 1978. *Literary Detection*. How to Prove Authorship and Fraud in Literature and Documents. Epping.
- Olsen, Thorkild Damsgaard. 1965. Kongekrøniker og kongesagaer. *Norrøn fortællekunst*. Kapitler af den norsk-islandske middelalderlitteraturshistorie:42–71. Hans Bekker-Nielsen, Thorkild Damsgaard Olsen og Ole Widding ritstj. Kaupmannahöfn.

- Sandaaker, Odd. 1996. Ágrip og Morkinskinna. Teksthistoriske randnotar. *Maal og minne* 1996:31–56.
- Siguður Nordal. 1914. *Om Olaf den helliges saga*. En kritisk undersøgelse. Kaupmannahöfn.
- Sigurd Ranessöns Proces. 1877. Gustav Storm gaf út. Kristiania.
- Storm, Gustav. 1873. *Snorre Sturlassöns Historieskrivning*. En kritisk undersøgelse. Kaupmannahöfn.
- Sverrir Tómasson. 1974. Vinveitt skemmtan og óvinveitt. *Maukastella færð Jónasi Kristjánssyni fimmtugum 10. apríl* 1974:65–68. Reykjavík.
- Sverrir Tómasson. 1992. Konungasögur. *Íslensk bókmenntasaga* I:358–401. Vésteinn Ólason ritstýrði. Mál og menning, Reykjavík.
- Turville-Petre, Gabriel. 1953. *Origins of Icelandic Literature*. Oxford.
- Unger, C.R. 1868. Fortale. Flateyjarbók. *En Samling af norske Kongesagaer med indskudte mindre Fortællinger om Begivenheder i og udenfor Norge samt Annaler*. III. Kristiania.

SUMMARY

Morkinskinna, the manuscript of Norwegian royal history, is preserved in a manuscript with the same name from the latter part of the thirteenth century. The work itself is considered to be older, from about 1220. For the past century scholars have speculated whether the preserved version is similar to or different from the original composition. Gustav Storm assumed they were similar, but Finnur Jónsson and Gustav Indrebø agreed that the older Morkinskinna (Original Morkinskinna) was very different from the extant version, and that most of the þættir and various other material was interpolated. However, they differed as to whether Original Morkinskinna should be considered a manuscript of Norwegian royal history comparable to Heimskringla and Fagurskinna or a collection of sagas about individual kings. Bjarni Aðalbjarnarson compromised between these points of view, but later scholars have generally followed Indrebø.

The article discusses the premises underlying these assumptions and points out that they are not based on a firm foundation, and simply reflect negative value judgments of the extant work. Scholars have also gone too far in using textual arguments based on a comparison of two manuscripts to reconstruct an “original” text. The author considers that such approaches are inappropriate, and that it is not possible to claim that certain parts of the text are younger than others by hunting for “errors”.

Heimskideild Háskóla Íslands
 Árnagarði við Sudurgötu
 Reykjavík
 armannja@hi.is